

Mer levande demokrati med kollektivanslutning?

| av Gunnar Hökmark

Menar SNS Demokratiråd att demokratin stod starkare när socialdemokratin genom kollektivanslutning hade 100.000-tals fler medlemmar än i dag? Eller var den demokratiska vitaliteten större under de 50 år då ett och samma parti satt vid regeringsmakten bara för att partiernas medlemsantal var större? Dessa frågor kan man ställa sig mot bakgrund av Demokratirådets larmrapport som presenterades i juni.

ISINA RESONEMANG OM demokratin kris väljer SNS Demokratiråd att bedöma de politiska partiernas livskraft och den svenska demokratin vitalitet efter antalet medlemmar i partiernas organisationer. Det är en förvånansvärt statisk och formalistisk syn på både partier och demokrati, där politikens korporationer ställs i förgrunden istället för väljarnas inflytande över politikens innehåll och möjligheterna till maktskiften. Den svenska samhällsutvecklingen under de senaste 10 åren bär i själva verket alla tecken på att demokratin har vitaliserats efter årtionden då den bestående socialdemokratiska modellen knappt fick ifrågasättas.

- Den kanske mest dynamiska sektorn i svensk ekonomi och svenskt samhällsliv är i dag informationsteknologin. Avregleringen av den svenska telemarknaden anses av de flesta vara det grundläggande skälet till den dynamik som vi i dag ser. Det var en kontroversiell fråga när den genomfördes. Telefonsamtal skulle bli dyrare och man skulle heller inte kunna ringa till vem man ville, hette det. Men reformen genomfördes och sedan dess har vi inte bara fått billigare samtal och bättre service utan också en utveckling av teknik och företagande som gjort Sverige till ett av de ledande länderna inom IT-området.
- Avregleringen tillkom tack vare politiska partier med en stark och ideologiskt grundad uppfattning och med den parlamentariska förmågan att samla en majoritet för detta beslut. Utan denna förutsättning hade vare sig den djupt förankrade viljan till reformen funnits, än mindre den politiska förmågan att genomföra den.

- Reformen var inte unik i sitt slag. Motsvarande avregleringar genomfördes inom transportområdet och på elmarknaderna liksom inom mediaområdet, med nytt och växande företagande inom alla dessa områden som följd. En ökad frihet att etablera förskolor och privat barnomsorg liksom skolpengssystemet har öppnat upp för nytt företagande inom områden där tanken på privat företagande under 1980-talet på fullt allvar fördömdes som misshandel av barn.

VÅRT SAMHÄLLE HAR BLIVIT förändrat i strid med en lång rad av den gamla politikens mest stelbenta värderingar och heliga kor. Det hade inte skett utan maktskifte och det hade inte skett utan att nya värderingar och åsikter vunnit ett allt starkare stöd bland väljarna. Maktskiften är snarare än partiorganisationers medlemsantal demokratin livsluft och tillkommer inte utan en rörlighet i valmanskåren.

Där Demokratirådet ser minskande medlemsantal för de politiska partierna ser jag samtidigt ett uppbrott från en samhällssyn och en politisk kultur där partitillhörighet var så självklar att det var legitimt att kollektivansluta människor till politiska partier.

Detta motsäger inte att sjunkande medlemsantal är en allvarlig utmaning för varje idérörelse som vill påverka samhället. Det motsäger heller inte det faktum att det är viktigt för ett politiskt parti att ha många medlemmar som kan engagera sig, påverka och vara en kontaktyta ut i samhället. Politiska partier utan medlemmar är en omöjlighet. Men antalet medlemmar, eller medlemsutvecklingen, är inte en måttstock på demokratin och partiernas vitalitet. Det finns flera skäl till detta.

FÖR DET FÖRSTA BEFINNER SIG Sverige i en politisk omvandling som drivs av en ny öppenhet och nya värderingar bland väljarna. Det vore konstigt om detta inte påverkade medlemsantalen generellt. Det tydligaste kännetecknet för detta är att vi fått en politisk rörlighet som en del kallar instabilitet eller osäkerhet men som i själva verket är demokratins livsluft. Det är en stor förändring som i grunden håller på att förändra hela den politiska partistrukturen.

Vi hade under mycket lång tid i Sverige världens kanske mest partilojala väljare. De flesta väljare kände sig som anhängare till eller rent av tillhöriga ett visst parti. I den miljön var det självklart naturligt för en stor del av dessa anhängare att vara medlemmar i det parti man stödde. Men det innebar också att många inte kunde tänka sig att byta parti.

Maktskifte ansågs av många som otänkbart, och inte bara otänkbart utan gränsande till det illegitima: "Det kändes nästan som en statskupp och när jag var på väg hem på kvällen efter jobbet på Svenskan och såg alla moderatungdomar som for omkring i stan i sina amerikanska bilar och skrek, då bestämde jag mig definitivt och gick direkt och skrev in mig i det socialdemokratiska partiet." (Marita Ulvskog, DN, 1997-07-22) Så kände landets nuvarande kulturminister inför det faktum att socialdemokratin 1976 för första gången sedan 1932 förlorade regeringsmakten. Den synen på maktskifte är ett mycket större problem för demokratin än att politiska partier har färre medlemmar i dag jämfört med för tio år sedan.

Den ökade rörlighet bland väljarna som vi sett sedan dess skapar i själva verket helt nya förutsättningar för demokratin, och säkrar i grunden det som hör demokratin till, nämligen maktskiften i riksdag, landsting och kommuner.

Förr, när väljarna rörde sig mindre men var mer lojala med det ena eller andra partiet, fokuserades nästan allt intresse på det fåtal väljare som kallades "marginalväljare". Det var de som kunde fälla utslaget och det var därför politiken sökte sig till de små skillnaderna istället för till politikens rötter och ideal. Vaktslående om det gamla blev viktigare för att inte provocera och skrämna de få än reformer och förändringskrav för att vinna de många.

Bara valstrategernas och valstatistikernas etiketter på olika väljartyper bär syn för sägen; de rörliga väljarna, som faktiskt valde, kallades lite nedsättande för "osäkra

väljare" medan de som en gång för alla bestämt sig och tillhörde ett parti, antingen som medlem eller som anhängare, kallades "säkra väljare".

Ponera att vi bytte ut beteckningen "säker" mot "rigid" och "osäker" mot "flexibel och lyssnande"? Är det då så säkert att vi ur ett allmänt samhällsperspektiv kan hävda att en nedgång i partiernas medlemsantal generellt sett är demokratins kris? Att fler är osäkra och rörliga som väljare och att fler är beredda att lyssna till nya argument och bryta upp från sina gamla partier? Att fler är beredda att rösta för maktskifte oavsett vilket parti det drabbar?

För moderaternas del hade uppgången i andelen väljare som är beredda att rösta moderat inte varit möjlig utan den ökade väljarrörlighet som präglar hela valmanskåren och som under en tid av snabbt förändrade politiska förutsättningar gett en minskande medlemsbenägenhet. Paradoxalt nog finns det därför ett indirekt samband mellan den rörlighet som gett växande väljarstöd och det minskade medlemsantalet, även om minskat medlemsantal självfallet inte ger större väljarandel. I gengäld är det dagens väljarstöd som lägger grunden för morgondagens medlemsutveckling.

De rörliga väljarna, som faktiskt valde, kallades lite nedsättande för "osäkra väljare" medan de som en gång för alla bestämt sig och tillhörde ett parti, antingen som medlem eller som anhängare, kallades "säkra väljare".

FÖR DET ANDRA befinner sig det svenska samhället i en samhällsomvandling som fortsatt påverkar både vår vilja till politiskt engagemang och vår säkerhet i partipolitiska uppfattningar. Vi lever i en politiskt stökig tid. Statlig makt och offentlig styrning står inte längre för vare sig framsynthet eller stabilitet. ATP har ersatts av ett nytt pensionssystem. Televerket, SJ, Posten, Sveriges Radio, sjukvården och skolan är inte längre monopol. Människors frihet att välja och kraften i mångfalden har däremot blivit allt viktigare både för samhälle och för individ. För att kunna påverka grundläggande delar av välfärden är man inte längre enbart hänvisad till politiken utan också till det egna valet.

Kanske kommer detta också att långsiktigt påverka andelen väljare som väljer att engagera sig politiskt i partier. Kanske kommer de vara mer engagerade som väljande väljare än som konfirmerande av tidigare ställningstaganden. Kanske kommer vi att befinna oss på en annan nivå när det gäller andelen medborgare som vill vara medlemmar i ett politiskt parti än vi hade förr. Och kanske kommer några av dagens partier med ett i dag större väljarstöd än under dessa decennier etablera ett

stigande medlemsantal. Men i vilket fall som helst är den nivå på partiernas medlemsantal som vi hade under 1960- och 1970-tal, när den partipolitiska strukturen var på en gång som mest förstelnad och konsoliderad, ingen måttstock på den svenska demokratis vitalitet.

FÖR DET TREDJE menar jag nämligen att långsiktigt vikande medlemsantal i grunden är ett problem för det enskilda partiet och den politiska rörelse som detta representerar. En socialdemokrati som inte vet vad den vill ger heller inget motiv för den enskilde att bli medlem. Tynande politiska rörelser kommer självfallet att tyna också organisatoriskt. Det drabbar det enskilda partiets förmåga att vinna väljare och att företrädas i politiken. Att det politiska stödet för en politisk riktning försvagas tillhör inte demokratins kris utan demokratins villkor och förutsättningar.

För det enskilda partiet avgörs däremot de långsiktiga förutsättningarna att påverka samhället av hur det förmår förnya och förändra sig så att fler vill och kan engagera sig. Utan medlemmar finns inga som politiskt går i täten för förändringen. Det finns till slut inga företrädare för den politik man vill föra och som kräver människor för att genomföras. Utan medlemmar finns inga som är beredda att missionera för den helhetssyn som en samhällsförändrande politik måste bygga på.

Det politiska parti som till slut tappar sin förankring bland medlemmar blir som ett ägarlöst företag. Det kan styras av plötsliga opinioner och medias trender och tryck. Och det kommer inte kunna reformera samhället på det vis som det svenska samhället behöver. Då får medborgarna rösta på dem som kan reformera och förändra. Eller starta nya. Men det som blir det avgörande för kvaliteten i väljarens val är inte medlemsantalet i det nya utan om det svarar upp mot väljarens krav på förändring.

De som är aktiva i politiska
partier är lika mycket väljare
som vi alla är. Skillnaden
är bara att de till skillnad
från de flesta andra tar
sitt ansvar och gör mer
än vad andra gör.

DET SOM ÄR EN UTMANING för det politiska partiet är inte demokratins kris utan ett tecken på att en ny tid håller på att ta form med nya förutsättningar. I själva verket ser vi just nu att det svenska samhället är på väg att lämna bakom sig den hegemoni som socialdemokraterna utgjorde. Deras dominans och styrka i det svenska samhället var av den arten att de flesta väljare kände att man måste välja sida. Socialdemokraternas storlek bidrog till att mobilisera motståndet i form av fler medlemmar. Nu krävs mer för de partier som vill samla ett brett och aktivt stöd bakom sig.

Det är ju också grunden för nya verksamheter som växer fram i partilivet. Klubbar, nätverk, e-brev (prenumerera för övrigt gärna på mitt nyhetsbrev "Fri Ekonomi" via min hemsida www.gunnar.moderat.se), gemenskaper kring olika sakfrågor, nya kampanjformer, diskussioner på nätet, mentorskapsprojekt och traineeprogram, rekryteringsprogram och nya nomineringsformer. De partier som gör detta bäst kommer också klara sig bäst. Och de partier som har ett levande och tydligt budskap som förmår engagera medborgare för förändring och förnyelse av vårt samhälle kommer att kunna engagera människor också för förnyelsen av partilivet.

DET GÅR INTE SÅ SNABBT som man skulle vilja eftersom partier inte är företag med chefer utan just nätverk av personer som valt att använda en del av sin fritid till att vara politiska företrädare. De som är aktiva i politiska partier är lika mycket väljare som vi alla är. Skillnaden är bara att de till skillnad från de flesta andra tar sitt ansvar och gör mer än vad andra gör. Det borde fler göra.

Det är självfallet sant att varje parti har ett bekymmer och en utmaning när det gäller att förnya sin verksamhet, rekrytering och värvning. Men det är lika sant att demokratin inte ägs av partierna utan av väljarna. Därför är det underligt att så få i debatten om demokratins och partiernas kris vågar tala om väljarnas ansvar. Än konstigare är det att så många kommentatorer, som är de allra mest lysande politiska begåvningar landet äger, själva tar så lite ansvar. Fast det borde jag ju inte ha skrivit.

Gunnar Hökmark (gunnar.hokmark@moderat.se) är riksdagsledamot och tidigare partisekreterare för moderaterna. Hans hemsida finns på www.gunnar.moderat.se